

Anni Korkalainen

LUETTAVUUS KIRJATAITOSSA

Esimerkkinä Höljällä-kyläkirja

**Opinnäytetyö
KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Mediatekniikan koulutusohjelma
Huhtikuu 2012**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Huhtikuu 2012	Tekijä/tekijät Anni Korkalainen
Koulutusohjelma Mediatekniikka		
Työn nimi Luettavuus kirjaitossa. Esimerkkinä Höljäkkä-kyläkirja		
Työn ohjaaja fil. lis. Maarit Tammisto		Sivumäärä 27 + 2
Työelämäohjaaja Reijo Rautajoki		
<p>Tämän opinnäytetyön aiheena oli Höljäkkä tositarkoituksella – kirjan taiton suunnittelu ja toteutus. Julkaisun tarkoituksena oli välittää tietoa Höljäkkän historiasta sanoin ja kuvin. Kirja perustui Höljäkkän kirjatoimikunnan keräämään materiaaliin. Tavoitteenani oli luoda aikaa kestävä ja tyylikäs julkaisu. Työ pohjautui useisiin kirjallisiin lähteisiin sekä tekijän opinnoista ja projekteista saamaan tietotaitoon.</p> <p>Käytännön osuus sisälsi valokuvamateriaalin käsittelyn, visuaalisen ilmeen suunnittelun sekä toteutuksen. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käydään läpi kirjan taittamisen eri vaiheet ja haasteet matkan varrella.</p> <p>Kirjan julkistamistilaisuus pidettiin 9. kesäkuuta 2012.</p>		

Asiasanat

Julkaisun suunnittelu, luettavuus, taittaminen, typografia

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Ylivieska	Date April 2012	Author Anni Korkalainen
Degree programme Media Technology		
Name of thesis Readability in the layout of a book Case Höljäkkä tositarkoituksella book		
Instructor Lic. Phil. Maarit Tammisto		Pages 27 + 2
Supervisor Reijo Rautajoki		
<p>The purpose of the thesis was to design and create the layout for a book called Höljäkkä tositarkoituksella. The book was created from the material collected by Höljäkkä Youth Association. The aim was to design a timeless and stylish book. The project was based on several written sources.</p> <p>This project included editing the photos, as well as creating the visual design of the publication. The theory section of this thesis includes detailed chapters of the entire process and the challenges faced during the project.</p> <p>The publication was released in 2012 June.</p>		

Key words

Design, layout, readability, typography

ESIPUHE

Tämä opinnäytetyö on tehty Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun Ylivieskan yksikössä mediatekniikan koulutusohjelmassa. Aiheena oli taiton suunnittelu ja toteuttaminen Höljällä tositarkoituksella – kirjalle. Suurin kiitos ohjaajalleni fil. lis. Maarit Tammistolle rakentavasta palautteesta ja neuvoista koko projektin ajan. Kiitokset myös Reijo Rautajoelle sekä koko kirjatoimikunnalle kirjan taittotyön uskomisesta käsiini. Erityiskiitokset myös avopuolisolleni, perheelleni ja opiskelutoverilleni Tiina Peltolalle kannustuksesta, tuesta ja kärsivällisyydestä.

Ylivieskassa 12.4.2012

Anni Korkalainen

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
ESIPUHE
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO.....	1
2 KYLÄHISTORIIKIN TEKEMINEN	3
3 LUETTAVUUS LÄHTÖKOHTANA.....	5
3.1 Kirja välittää viestin	6
3.2 Lukija vaatii luettavuutta	7
3.3 Hyvä taitto kertoo tärkeysjärjestyksen	8
3.4 Valokuva välittyy tajuntaan	9
4 KIRJAN RAKENTAMISEN VAIHEET	11
4.1 Taitto jäsentee rakenteen	11
4.2 Julkaisun koko	14
4.3 Kokonaistypografian suunnittelu	15
4.4 Tekstitaiton ongelmat	16
4.5 Väri symboloi ja vaikuttaa	17
4.6 Valokuvamateriaalin käsittely	19
4.7 Kansi vangitsee katseen	19
5 PÄÄTEPYSÄKKINÄ PAINOTALO.....	21
5.1 Julkaisun tekniset ominaisuudet	21
5.2 Ulkoasun arviointi	22
5.3 Kirjan vastaanotto	22
5.4 Ammatillinen kehitys	23
6 TULOKSET JA POHDINTA	25
LÄHTEET	26

LIITTEET

- KUVIO 1. Kultainen leikkaus**
- KUVIO 2. Hyvä ja huono kuva**
- KUVIO 3. Sommittelusuunnitelmat**
- KUVIO 4. Tekstitaittoa rikkovat elementit**
- KUVIO 5. Lainausehdotukset**
- KUVIO 6. Kirjaan valitut fontit**
- KUVIO 7. Omat fonttiehdotukseni**
- KUVIO 8. Taittoversioiden värivalinnat**

KUVIO 9. Kansikuvat

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena oli suunnitella ja toteuttaa taitto Höljään kirjatoimikunnan kokoamalle Höljään tositarkoituksella – kirjalle. Työn toimeksiantajana toimi Höljään nuorisoseura.

Tässä dokumentaatiossa kirjan taittamista käsitellään hyvän luettavuuden näkökulmasta. Vertailen kahta eri taittomallia, joista toinen on asiakkaan vaatimus ja toinen oma ehdotukseni luettavuuden parantamiseksi. Käyn läpi vaiheet, jotka itselleni tulivat kirjaa työstäessä vastaan. Tavoitteenani oli opiskella kirjan taittamisprosessin eri vaiheet sekä kehittyä ammattilaisena graafisen painotuotteen tekijänä. Haasteelliseksi koin projektin hallinnan, sillä kirjan aikataulu eli sen mukaan kun materiaalia valmistui.

Tilajalla oli kirjasta vahva visio. Heti ensimmäisessä tapaamisessa päätettiin julkaisun kooksi A4, kirjan kovakantisuus sekä neliväripainatus. Esimerkkeinä käytiin läpi muita erikokoisia julkaisuja saman aiheen tiimoilta. Samana päivänä tapasimme painotalon edustajan, jolta saimme heti tarvittavat tekniset tiedot sekä tukea projektin onnistuneeseen läpi viemiseen.

Laajan taittoprosessin aikataulutusta laaditaan heti projektia aloittaessa. Aikataulua tehdessä kokemus on eduksi, sillä mitä paremmin eri työvaiheet tunnetaan, sitä tarkemmin ajankäyttöä voidaan suunnitella. Jos materiaalia tulee ulkopuolisilta henkilöiltä, on otettava selvää myös heidän aikatauluistaan. Myös korjailuun ja tarkistamiseen on jätettävä riittävästi aikaa. (Loiri & Juholin 2002, 157–158.)

Ensimmäisessä luvussa käsitelen kohderyhmää ja sen asettamia haasteita, toisessa tarkastellaan luettavuuden merkitystä kirjassa ja siihen vaikuttavia osatekijöitä, kuten taitollisia elementtejä, kuvia ja lukijaa itseään. Kolmannessa luvussa uppoudutaan kirjan taittoprosessiin tarkemmin. Käymme läpi fontit, koot, sommittelut ja muut kirjan taittosuunnitelmaan kuuluvat olennaiset elementit.

Viimeinen pääluku kertoo mitä kirjalle tapahtuu painotalossa ja kuinka prosessi vaikutti ammatilliseen kehitykseeni. Samaten siinä pohditaan kirjan markkinointia.

Tärkeinä lähdeveoksina toimivat Pertti Koskisen Hyvä painotuote sekä Lasse Rantasen Visuaalisen journalismin keittokirja – Mistä on hyvät lehdet tehty?

2 KYLÄHISTORIIKIN TEKEMINEN

Kotiseututoiminta on vapaaehtoista työtä ja se on osoittautunut tärkeäksi kuntien historian vaalimisen kannalta. Erilaisten julkaisujen kuten lehtien, historiikkien ja oppikirjojen työstäminen on yleistä. (Kukkasmäki 2004, 209–214.) Höljäkkä-kirjan kokoaminen on ollut pitkäaikainen prosessi, joka alkoi jo kesällä 2010. Materiaalia kerättiin haastattelemaan vanhoja paikallisia ja poismuuttaneita, hankkimalla valokuvia sekä järjestämällä näyttely valokuvien ja näissä esiintyvien henkilöiden tunnistamista varten.

Höljäkkä-kirjan nuorisoseura perustettiin vuonna 1901 ja on yksi Pohjois-Karjalan vanhimmista ja tuotteliaimmista nuorisoseuroista. Kirjan kirjoittajia oli paljon, joten kirjan työstämistä varten perustettiin kirjatoimikunta. Aktiiviseen kirjatoimikuntaan kuului seitsemän henkeä. Yhden henkilön sijaan taiton päätökset tuli hyväksyttävä kourallisella ihmisellä, mikä oli taitaessa haasteellista. Suuri tilaajaryhmä aiheutti toisinaan mielipiteen äkkinäisiä muutoksia ja niitä tulikin aina projektin päättymiseen saakka. Ylimääräistä työtä tehti asiakkaan kokemattomuus, mikä kävi ilmi huonosti valmistetussa tekstimateriaalissa, kuten kirjoitusvirheissä ja tekstinkäsittelyssä.

Työtä aloittaessa on hyvä pohtia kysymyksiä: Kuka? Kenelle? Mitä? Miksi? Miten? Milloin? Näiden kysymysten pohjalta luodaan suunnitelma taitolle. On tiedettävä millaisen kuvan tilaaja tahtoo itsestään antaa, kenelle tämä viesti on kohdistettu ja mitä sillä koetetaan sanoa, kuinka kohderyhmä saavutetaan ja millainen on työn aikataulu. (Pesonen & Tarvainen 2003, 2-4.) Kohderyhmän määrittelyssä tulee pohtia myös minkä tyyppiselle ihmiselle painotuote on tarkoitettu ja miksi. Onko kyseessä vakiintunut sidosryhmä vai uudet asiakkaat. Millainen on kohderyhmän koulutustaso ja arvostuksen kohteet. Onko tuotteelle olemassa markkinat kannattavuutta ajatellen ja mitä lukija haluaa hyötyä tekstistä. Tekstissä on otettava huomioon myös lukijan suhtautuminen aiheeseen ja kirjoittajaan, sekä lukemiseen käytettävän ajan määrä (Kankaanpää & Piehl 2011, 71).

Kohderyhmä vaikuttaa tekstiin, sillä erilaisille lukijoille täytyy kirjoittaa eri tavalla. Tekstin kirjoittajan kannalta tärkein lukija on se, jolle tämä tekstinsä suuntaa. Näin ollen kirjoittajan ei tarvitse välittää kaikista, jotka sattuvat lukemaan hänen tekstinsä. Kohderyhmä vaikuttaa tekstissä sisältöön, näkökulmaan, jäsentelyyn, perustelujen ja selitysten tarpeeseen, esimerkkitaustien valintaan, sanastoon, tyyliin ja viimeistelyyn. (Kankaanpää & Piehl 2011, 67–68.) Tämän kirjaprojektin teksti suunnattiin aiheesta jo valmiiksi kiinnostuneille. Teksti sisälsi paljon jo käytöstä kadonneita sanoja ja murreta, jotka selitettiin huolella.

Kirjan kohderyhmän muodostavat paikalliset, Höljäkän tuntevat, kylän historiasta kiinnostuneet sekä lähiseutujen museot. Kohderyhmää oli kuitenkin vaativa määrittellä tarkemmin, sillä siihen osallistuvien iät, sukupuoli ja ammatit vaihtelivat suuresti. Pieni kohderyhmä kuitenkin helpottaa viestin kohdistamista juuri halutulle yleisölle (Pesonen & Tarvainen 2003, 2).

Kohderyhmää silmällä pitäen kirjan taitto tuli suunnitella kylän pitkää historiaa kunnioittavaksi, helpoksi lukea sekä lukijan mielenkiinnon ylläpitäväksi. Kirjan tarkoituksena on sanoin ja kuvin kertoa lukijalle kylän historiasta sekä säilöä paikallisten tietämys tuleville sukupolville. Kirjaprojektin aikataulutusta oli hyvin pitkälti tehty ennen saapumistani mukaan projektiin. Tavoitteena pidettiin kirjan valmistumista Höljäkän nuorisoseuran järjestämään tapahtumaan kesäkuussa 2012.

3 LUETTAVUUS LÄHTÖKOHTANA

Tekstin luettavuus ja tarkoituksenmukaisuus ovat suhteellisia käsitteitä. Niihin vaikuttavat muun muassa painotuotteen käyttötarkoitus, kohderyhmä ja koko (Pesonen & Tarvainen 2003, 33). Erään tulkinnan mukaan luettavuudella tarkoitetaan selvää painojälkeä, helppoa kieliasua, kirjoitustyyliä, ymmärrettävyyttä sekä sisällön aiheuttamaa mielenkiintoa (Wiio, 140). Hyvä luettavuus on muutakin, kuin elementtien sommittelua paperille. Sen tarkoituksena on helpottaa lukijan työtä, edistää tekstin ymmärtämistä ja tehdä lukukokemuksesta mahdollisimman miellyttävä. Tämä periaate täytyy ottaa huomioon jo materiaalia tuottaessa.

Ymmärrettävyydestä tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että sanomat ymmärretään monin eri tavoin. Näiden tutkimusten perusteella ymmärrettävyys on jaoteltu seuraaviin osatekijöihin: samaistuminen, käsitteellisyys, kiinnostuvuus, kieliasu ja ulkoasu. (Wiio 1989, 131–133.) On myös muistettava, että tekstin ymmärrettävyys, luettavuus ja motivoivuus eivät ole toisistaan irrallisia vaan monimutkaisessa vuorovaikutussuhteessa keskenään. Esimerkiksi mitä vaikeampaa tekstin sisältö on, sitä selkeämpää ja motivoivampaa sen tulee olla, jotta se tulisi ymmärretyksi. (Sainio 1994, 31.)

Tekstin tulisi hahmottua lukijalle nopeasti. Silmä hahmottaa tekstin sanakuvina, jolloin sana tai niiden osat erottuvat kokonaisuuksina eivätkä erillisistä kirjaimista muodostuvina sanoina. Hyvällä typografialla sanakuvien muodostumista voidaan helpottaa. Esimerkiksi kirjainten ylä- ja alapidennysten aiheuttama korkeusvaihtelu parantaa kirjainten tunnistettavuutta ja rytmittää sanakuvaa (Teräväinen 2002, 4-9). Sanakuvan hahmottaminen vaikeutuu, kun sanoja tavutetaan, katkotaan tai kirjoitetaan versaaleilla. Jos lauseen pituus on enemmän kuin 15 sanaa, sen ymmärrettävyys huononee selkeästi (Wiio 1989, 137).

Höljäkkä tositarkoituksella – kirjaprojektin haasteena olivat asiakkaan mieltymykset, sillä ne poikkesivat paljonkin hyvästä luettavuudesta. Tässä suhteessa työnjako oli hieman ongelmallinen, sillä graafikon mahdollisuudet

taitojensa toteuttamiseen olivat rajalliset. Laurilan mukaan yleisimmät ristiriitatilanteet suunnittelijan ja asiakkaan välillä ovat sellaisia, joissa asiakas muuttaa mieltänsä useaan kertaan tai ei luota ammattilaisen mielipiteeseen (Laurila 2011, 10). Kirjaprojektin aikana törmäsin molempiin haasteisiin. Taittaminen on kuitenkin palvelutyö, joten asiakkaan näkemykset on huomioitava ja pyrittävä tekemään niiden pohjalta paras mahdollinen ulkoasu.

3.1 Kirja välittää viestin

Julkaisua laatiessa on tärkeää määrittää sen tavoitteet ja pitää ne mielessä koko projektin ajan. Millainen viesti julkaisulla yritetään lähettää ja millaisia tuloksia siitä odotetaan? Entä mikä olisi tavoitteisiin nähden sopivin visuaalinen ja kielellinen esitystapa? Esitystavan tulee myös kunnioittaa julkaisun vastaanottajan arvomaailmaa (Koskinen 2001, 29). Painotuotteella voidaan informoida, markkinoida, profiloida yritystä, pyrkiä lisäämään myyntiä tai kohentamaan henkilöstön motivaatiota (Loiri & Juholin 2002, 9-10). Höljäkkä tositarkoituksella – kirjan tarkoituksena oli välittää tietoa kylän historiasta siitä kiinnostuneille.

Kirjat voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään käyttötarkoituksensa mukaan: informaatiota välittäviin kirjoihin ja tarinankerrontaan (Nieminen 2011, 9). Kuitenkin kirjan käyttötarkoituksesta huolimatta sen rakenteen tulisi tuoda esille vain olennaiset asiat ja jättää epäoleellinen tieto pois sekä soveltua käyttötarkoitukseen ja lukijakuntaan. Tällä tavoin kirja tehostaa lukijan oppimisprosessia ja omien arvioiden muodostumista. (Nieminen 2011, 51.)

Painotuotteessa tärkeää on myös helppo käyttöliittymä, joten navigoinnin helpottamiseksi jokaiselle sivulle kirjoitettiin sen hetkisen luvun nimi. Tämä helpottaa lukijaa löytämään haluamaansa tietoa. Höljäkkä tositarkoituksella – kirjassa kerronta etenee lineaarisessa järjestyksessä, jolloin informaatio on helpommin vastaanotettavissa.

3.2 Lukija vaatii luettavuutta

Kirjaa kirjoittaessa on tärkeää ottaa huomioon sana- ja lausevalinnat ja niiden vaikutus luettavuuteen. Näin ollen vältettäviä elementtejä ovat erityissanastot, slangi- ja murre sanat, symboliset ilmaukset, vaikeat lauserakenteet sekä epälooginen kerronta. Huomioitavia seikkoja ovat myös sanojen ja lauseiden pituus, joka olisi suositeltavaa pitää lyhyenä. (Sainio 1994, 32.) Kirjoittajan tulisi välttää myös pitkiä ja mutkikkaita virkkeitä sekä kaksitulkintaisia lauserakenteita (Kankaanpää & Piehl 2011, 207). Typografisia valintoja tehdessä tulisi huomioida mahdollisimman selkeän sanakuvan muodostuminen.

Suurimmalle osasta lukijoista sopii yleiskieli. Se noudattaa kirjakielen normeja, on virkerakenteeltaan yksinkertaista eikä käytä erikoisalojen termejä niitä selittämättä. Jos yleiskieli on ymmärrettävyydeltään liian hankalaa, käytetään selkokieltä. Siinä teksti on mukautettu sanastoltaan, rakenteeltaan ja sisällöltään ymmärrettävämmäksi. Selkokielestä hyötyvät esimerkiksi lukihäiriöiset ja suomen kieltä opettelevat. (Kankaanpää & Piehl 2011, 71.)

Painotuotteen, kuten lehden ja kirjan lukemistapahtuma voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensimmäinen vaihe on kannen silmäily, jossa punnitaan kirjan visuaalisuutta. Jos visuaalinen ilme on suunniteltu huolella, kansi myy julkaisun lukijalle ja saa tämän kiinnostumaan siitä. Toisessa vaiheessa lukija selailee julkaisua päättääkö se jotain hänelle mielenkiintoista ja lukemisen arvoista. Hyvä visuaalinen ilme sekä informatiiviset väliotsikot luovat lukijalle selkeän kuvan julkaisun sisällöstä. Selaillessa lukijalle avautuvat aukeamat ovat satunnaisia otoksia kirjasta, joiden avulla hän luo mielikuvan julkaisusta kokonaisuutena. Kolmannessa vaiheessa lukijan mielenkiinto on herännyt ja lopulta lukeminen voi alkaa. Tässä vaiheessa visuaalisen ilmeen roolina on helpottaa lukukokemusta ja tehdä siitä lukijalle mahdollisimman miellyttävä. (Rantanen 2007, 69.)

Kirjan taitossa haasteena on saada lukijan mielenkiinto pysymään yllä. Ihmisen havainnointi kohdistuu kontrasteihin, väreihin, liikkeeseen ja kokoon. Tyhjä tila kohteen ympärillä auttaa kiinnittämään huomion haluttuun kohteeseen. (Pesonen

& Tarvainen 2003, 61.) Rantasen mukaan lehden hahmottamista parantavat viisi visuaalista tekijää: yksinkertaisuus, selkeys, jäsentely, kontrastit sekä tiedon jakaminen palasiin (Rantanen 2007, 76–78). Samat periaatteet pätevät myös kirjaitossa. Kun tieto jaetaan selkeisiin osiin, sekä ryhmitellään loogisesti värisävyjä, muotoja ja kokoja muuntelemalla, lukijan mielenkiinto säilyy läpi kirjan.

3.3 Hyvä taitto kertoo tärkeysjärjestyksen

Lukija pyrkii löytämään ja hahmottamaan selvimmin erottuvan elementin. Visuaalisen suunnittelun keinoin voidaan julkaisuun luoda niin sanottuja juttupolkuja, joiden avulla lukijaa pyritään ohjaamaan halutussa järjestyksessä. Tällä tavoin varmistetaan, että aukeaman kaikki elementit huomataan. Jos elementtejä on useita lähekkäin, lukija pyrkii ryhmittelemään niitä. Ryhmiteltäviä elementtejä ovat myös suljetun kuvion sisään asetetut, samankaltaiset ja samanväriset elementit. (Huovila 2006, 159.)

Vaikka luettavuuteen vaikuttavat julkaisun käyttötarkoitus, koko ja kohderyhmä on myös selkeitä rakenteellisia seikkoja, jotka siinä täytyy ottaa huomioon. Tällaisia asioita ovat mm. fontin koko, sanaväli, rivin pituus, tekstin asettelu, riviväli, palstan väli sekä näiden keskinäinen suhde toisiinsa. (Pesonen & Tarvainen 2003, 30.)

Tasapainolinjan määrittelemisellä on tärkeä merkitys onnistuneen painotuotteen suunnittelussa. Optinen keskipiste on aivan tasapainolinjan keskellä. Materiaalin kuten kuvien ja tekstin keskitys tapahtuu tämän optisen pisteen molemmille puolin. (Toikkanen 2003, 39–40.) Kultainen suhde on ollut tunnettu periaate jo antiikin ajan Kreikassa ja Egyptissä (Pesonen & Tarvainen 2003, 61).

KUVIO 1. Tasapainolinja eli kultainen leikkaus

3.4 Valokuva välittyä tajuntaan

Kuvilla on julkaisussa useita tehtäviä. Ne houkuttelevat, kiinnittävät huomion, helpottavat viestin ymmärtämistä, antavat tekstille sävyn, luovat väittämiä ja voivat jopa mitätöidä koko tekstisisällön. (Pesonen & Tarvainen 2003, 46–47.) Kuvakerronnan on edettävä yhtä loogisesti kuin tarinankin (Loiri & Juholin 2002, 77). Höljäkkä-kirjassa kuvat sijoitettiin tekstin sekaan, käyden aiheet läpi aikajärjestyksessä.

Lukija ymmärtää tekstin ja kuvan eri tavoin. Tekstin ymmärtäminen vaatii lukutaitoa, tekstin prosessoimista, keskittymistä ja aktiivista toimintaa. Kuvan omaksuminen on helpompaa kuin tekstin, sillä se pystytään ymmärtämään sellaisenaan ilman aktiivista prosessointia. (Huovila 2006, 26.)

Kuvien, kuten kaikkien muidenkin elementtien käyttäminen kirjassa täytyy olla perusteltua. Kuvat osuvat lukijan silmään ensimmäiseksi (Rantanen 2007, 103),

joten niiden sisällöllinen viesti on tärkeä. Hyvä kuva on lukijalle sekä informatiivinen että rikastuttaa julkaisun ilmettä ja on yhtenevä kirjan muun ulkoasun kanssa.

Pieni polku metsän halki vie... ja johtaa Konnanvaaran juurelta ylös laavulle.

Hätä ei lue lakia. Kirjalliset työt sujuivat näinkin vuonna 1942 asemasodan aikaan. Vasemmalla Onni Meriläinen.

KUVIO 2. Vasemmalla huono kuva kuvateksteineen, oikealla informatiivinen kuva.

Tähän kirjaprojektiin sisältyi sekä hyviä että huonoja kuvia. Hyvät kuvat antoivat kirjaan uutta informaatiota ja tietoa, syvensivät tekstin merkitystä ja saivat katseen pysähtymään. Huonot kuvat, joita lopulliseen kirjaan sisältyi asiakkaan vaatimuksesta, olivat huonolaatuisia, eivät sopineet kirjan tyyliin eivätkä antaneet uutta informaatiota.

4 KIRJAN RAKENTAMISEN VAIHEET

Sumiloffin mukaan taittamisessa on kyse viestinnän muotoilusta (Sumiloff 1997, 120). Hyvä taitto tarkoittaa typografisten ohjeiden pohjalta eri elementtien asemointia (Huovila 2006, 85). Se on useiden eri valintojen luoma yhtenäinen kokonaisuus, johon vaikuttavat värit, sommittelu, typografia, kuvitus, julkaisun koko sekä muoto. Lopputuloksen tulisi olla puhutteleva, informatiivinen, helposti luettava ja mielenkiintoa herättävä (Loiri & Juholin 2002, 70). Ulkoasun avulla julkaisulle pyritään luomaan tunnistettavuutta. Täydellisen sommitelman kaavaa ei kuitenkaan ole keksitty, tilanteeseen paras mahdollinen ratkaisu riippuu julkaisulla välitettävästä sisällöstä (Nieminen 2011, 91).

4.1 Taitto jäsentele rakenteen

Taiton suunnittelu aloitetaan käytettävissä olevan materiaalin pohjalta. Tässä kirjassa materiaalina toimivat tekstit ja suuri määrä kuvia, joista kirjaan valikoitui n. 200. Kirjatoimikunta valikoi kuvat paikallisen tietämyksensä perusteella ja minä taittajana sain valtuudet hyväksyä tai hylätä ne, riippuen kuvien laadusta ja koosta. Kuvamateriaalin laatu pyrittiin pitämään mahdollisimman korkeana ja niille tahdottiin antaa kirjassa tärkeä rooli. Mitä suurempi kuva on, sitä enemmän se herättää huomiota (Koskinen 2001, 80). Kuvien korostamiseksi niiden koko pyrittiinkin pitämään suurena ja niille annettiin arvoisensa tila julkaisussa. Kuitenkin huonolaatuisiakin kuvia kirjaan päätyi, asiakkaan vaatimuksesta. Tekstimateriaalin sain sähköisessä muodossa. Kuvien paikat oli selkeästi merkattu sekä linkitykset kuvien ja kuvatekstien välillä oli tehty huolella.

Joskus yrityksillä ja seuroilla on projektissa mukana erilaisia sponsoreita ja rahoittajia, jotka täytyy ottaa huomioon lopullisessa taitossa, joko kannessa tai apinalaatikossa. Tällaisessa tilanteessa täytyy valita, tahdotaanko rahoittajien näkyvän työssä selvästi vain vaan taustalla. Valinnat ovat tapauskohtaisia eikä näihin liity selkeää toimintamallia. (Pesonen & Tarvainen 2003, 2.) Tässä

projektissa sponsoreista ilmoitettiin vasta siinä vaiheessa, kun kirja oli jo lähetetty painotalolle tarkistettavaksi, joten sponsorit lisättiin apinalaatikkoon vasta viime hetkellä.

Taittaminen aloitettiin muutamalla eri kokeiluversiolla, joissa etsittiin kirjaan oikeaa, asiakkaan toivomaa tyyliä, ja testailtiin eri fonttien ja asettelujen toimivuutta. Käytössäni oli InDesign-ohjelmisto. Nopeasti esille nousi erimielisyys julkaisun palstojen määrästä. Luettavuutta parantava kolmen palstan taitto ei kuitenkaan miellyttänyt tilaajan silmää, joten perusteluistani sekä ohjaajani yliopettaja Maarit Tammiston huomautuksista huolimatta päädyimme kaksipalstaiseen versioon. Lopullisessa työssä rivin pituudeksi tuli noin 50 merkkiä, mikä onkin lähellä Pesosen ja Tarvaisen mukaan ihanteellista 55–60 merkin pituutta (Pesonen & Tarvainen 2003, 33). Kielen rakenteen, luettavuuden ja tavutuksen kannalta suomen kieleen sopivin palstanleveys on 60 mm (Huovila 2006, 103).

4. Koulut

Eila Timonen

Höljäkkä ?

- mikä se on ?

HÖLJÄKKÄ - MIKÄ SE ON?

Kiertokoulun aika

Kautta vuosikymmenten välisen kansanopetus oli ollut kirkon tehtävä. Kun se 1800-luvun jälkipuoliskolla siirtyi kunnan hoitettavaksi, monet luovestivat, että kansa maallistuu liian ja vierotetaan Raamatun opista. Vuonna 1868 Nurmeksessä pidetyssä piispaantarkastuksessa vaadittiin koulumestarin palkkaamista pitäjään. Virkaan valittiin Antti Lohlander. Pitäjä jaettiin 15 koulupiiriin, ja jokaisessa piirissä oli pidettävä koulu viikon verran kahdesti vuodessa. Kun kaksivikkinen koulu osoittautui pian riittämättömäksi, pitäjää jaettiin kahteen koulumestariin. Höljäkkä kuului eteläisempään Koulumestarin toiminta Höljäkkästä hoiti edelleen Antti Lohlander poikansa Pekan kanssa. Pitäjän pohjoisalueita hoiti toinen koulumestari.

Vuonna 1897 kunkin opettajan hoitoon tuli kuusi koulua. Etelä- ja Pohjois-Höljäkkä kuuluivat eri koulupiireihin. Lukuvuosi muutui kaksivikkiniseksi, siis kolminkeitaistui entisen verrattuna. Koulu toimi eri talossa, jolloin koulupiiriin kukin talo joutui vuoroillaan luovuttamaan tilojaan. Oppilaat istuivat tuvan pöydän ääressä. Misdään palsteista ei ollut tietoa. Vaatimattomat opetusvälineet kuljettiin opettaja mukanaan.

Opetusohjelma oli yksipuolinen. Sisäluku, kirjoitus, laskenta, raamatuhistoria ja katolismuksen opetus olivat tärkeimpiä oppiaineita. Koulunjohtaja oli päivittäin neljästä kuuteen. Oppilasmäärä vaihteli lukuvuodesta toiseen melkoisesti. Koulun tulit

milloin sattui ja mieleen juolahti, koska koulupakko ei ollut sen enempiä kuin laukkajakoakaan. Opeteltiin perussaitoja ja vaativimpiin tehtäviin siirryttiin, jos ja kun perussaitot oli opittu tarpeeksi hyvin. Höljäkkä oli vuonna 1897 koulussa 38 lasta. Mitään rangastusohjesääntöä ei ollut ja selkösäntöä oli kuripitömentelämä mahdollinen. Kuitenkin opettajan arvovallasta enimmäkseen riitti, niin että koirankajet loppuivat pelkällä torumisella.

Kiertokoulun suuri hankaluuksia oli oppilaiden ikäerot. Alle 10-vuotiaat opettelivat ensimmäisistä aakkosista ja saman pirtin pöydän ääressä muutamia rippikouluikäiset parantelivat taitojaan. Aihetta olikin, sillä piti osata lukea ja jotenkuten kirjoittaa, ennen kuin sai rippikouluotodistuksen ja ilman todistusta ei ”päästy” naimisiin! 1900-luvun alkupuolella suurin osa höljäkkäläisistä osasikin lukea ja kirjoittaa.

”Kuka ne työt tekkö, kun kaikki nämäkö koulun?” tivattiin vielä 1950-luvulla äidiltäni, kun me tytöt lähdimme opintielle oppikouluun. Kutenkin kautta vuosikymmenten asenne koulunkäyntiin oli höljäkkäläisillä enimmäkseen myönteinen.

Kylästä löytyi monia valistuneita vaikuttajia, jotka ymmärsivät koulutuksen merkityksen. Merkittävimpiä heistä oli Putson isäntä, vaitioapäivämies Mikko Heikura. Hänen aloitettuaan 20. huhtikuuta 1868 pidetyssä Höljäkkä kyläkokouksessa päätettiin yksimielisesti koulun perustamisesta kylään. Kiertokouluun alkoi olla olli.

Reijo Rautajoki

Kun kysyy höljäkkäläiseltä, mistä Höljäkkä nimi tulee, voi saada monenlaisia vastauksia. Yksi vakintunut vastaus on, että Höljäkkä tarkoittaa väljää vesialuetta Retusaaren ja mantereiden välissä. Toisen käsityksen mukaan kun Pielisellä käy myrsky, niin se osuu usein juuri Höljäkkä kohdalle. Silloin vesillä on aika höljäkkä. Kolmas tarina kertoo, että kylällä olisi asunut Höljäkkä-niminen parantaja. Varmaa tietoa nimen alkuperästä ei ole. Muitakin tulkintoja nimen alkuperästä on esitetty, mutta ne eivät ole saaneet tutkijoiden tukea.

Höljäkkä on Nurmeksen kaupungin eteläisin kylä. Se sijaitsee 20 km Nurmekselta Lieksan suuntaan kaupunkien rajalla. Etelä-Höljäkkä sijaitsee Pielisen rannalla ja Pohjois-Höljäkkä kantatie 73:n varrella. Kyläkeskus sijaitsee laaksoalueella vaaranrinteen tuntumassa. Keskustalle antavat tilteen mutatie ja Höljäkkä kylästä lähtevä tie. Kylällä on pienen teollisuusyhdyskunnan ja radanvarren asemakylän piirteitä. Pielisen rantaan on matkaa kolmeen kilometriä. Kyläkeskuksessa rakennukset ovat ryhmitellyt kylätien toiseen reunaan. Perinteistä radanvarrasasutuksesta kertovat VR:n asemarakennukset ja ratatyömiesten asunot. Pääväylän varrella ovat mm. nuorisoseurantalo, urheilukenttä ja hautausmaa. Keskusten ulkopuolella asutus on haja-asutusta.

Kylän keskusta sijaitsee hieman syrjässä kantatie 73:sta. Juna Nurmekselta Joensuun kautta Helsinkiin pysähtyy Höljäkkästä kahdesti päivässä kumpunkin suuntaan. Linja-autovuorot ovat 73:n varrella. Kyläkeskus sijaitsee Joensuussa, Kuopiossa ja Kajaaniassa. Viekissä on pienlentokenttä harrastuskäyttöä varten. Tieliikenneyhteydet ovat koulutuksellisesti toimivat ja niitä on viime vuosina parannettu.

Jurtivaara hallitsee Höljäkkä luonnollisempaa. Se on vaaroista korkein ja kohoaa 250 metriä merenpinnan yläpuolelle ja lähes 160 metriä Pielen pinnan yläpuolelle. Toimen yhtä korkeaa vaara on Konnaavaara Lieksan rajalla. Vaaroja on Höljäkkästä kymmenkunta. Niiden välissä on useita laajahoja suoalueita. Vaarojen rinteet ovat monin paikoin hyvin louhikkovia ja niiden maaperä on enimmäkseen moreenia. Höljäkkäniemessä on laaja savi- ja hiesuaniemisen kerrostuma.

Itä-Suomelle ominainen väestönpoistumatto on ongelmana myös

KOULUT

51

2

KUVIO 3. Sommittelu suunnitelma. Vasemmalla kirjan valittu, oikealla oma ehdotukseni.

Sommittelun, kuten monen muunkin painopinnalla näkyvän elementin, ilmaisulla voidaan saavuttaa monia eri asioita: ohjata katsetta, välittää haluttua tunnelmaa ja saada lukijan mielenkiinto heräämään. Sillä voidaan luoda dramatiikkaa, syvyyttä, rytmiä, liikettä ja harmoniaa. (Pesonen & Tarvainen 2003, 59.) Oman sommittelusuunnitelmani pyrin pitämään harmonisena, muttei tylsänä. Puuduttavaa tekstitaittoa pyrittiin rikkomaan erilaisilla elementeillä, kuten värillisillä otsikoilla, kuvien sommittelulla sekä tekstin sekaan sijoitetuilla lainauksilla. Vaihtuvat elementit, kuten lainaus-pallon ilmaantuminen yllättäviin paikkoihin, esimerkiksi kuvan päälle, pitävät lukijaa otteessaan. Suurina värillisinä elementteinä ne pistävät silmään heti kirjaa selaillessa. Lopulliseen kirjaan valitussa sommittelussa, ei ole ns. hallittuja poikkeamia, mitkä piristävät ja luovat mielenkiintoa.

HÖLJÄKKÄ - MIKÄ SE ON?

HÖLJÄKKÄ - MIKÄ SE ON?

Höljäkkä ? - mikä se on ?

” Reitulla ei mennyt muutenkaan ihan hyvin. Hänen navettansa paloi ja siinä meni viisi lehmää: Tiistikki, Tammikki, Mus-tikki, Lemmikki ja Viikuna ”

Höljäkkäsä. Ikärakenteessa keski-ikäisten ja vanhuksen osuus on suuri. 1 as.

län suurin työnantaja on livari Mononen -konserniin kuuluva Höljäkkä Oy:n kylästä.

Veden laatu Höljäkän kalastusalueella on hyvä. Veden vaihtuvuus on nopeaa, ja kylän vesialueet sijaitsevat suurten selkäviesien välittömässä tuntumassa. Kylän venevalkama parantaa sekä kyläläisten että kesäasukkaiden kalastus- ja veneilymahdollisuuksia.

vilkas kesäteatteritoiminta.

Paikannimet

Höljäkän paikannimistö on syntynyt ja kehittynyt yhteiskunnan muutosten mukana. Joensuun yliopiston opiskelija Minna Ikonen toteutti Höljäkässä vuosina 2001-03 nimitaitohaastatteluita. Haastattelujen tuloksena oli yhteensä 1088 paikannimeä Höljäkästä. Nimet on annettu paikan omistuksen, sijainnin tai kulkureitin

Hevoset vietiin vilvoittelemaan kuumien heinäpäivien jälkeen. Maunolassa 1950-luvun alkupuolella. Kuva Liisa Hautalan albumi.

4

5

KUVIO 4. Tekstitaittoa rikkovat elementit

Ei ole olemassa yhtä ainuttakaan oikeaa marginaalin mittausta, vaan suunnittelija saa päättää tilanteeseen sopivan. Marginaalien leveydellä voidaan vaikuttaa painotuotteen tunnelmaan. Tasapainoisuuden takaamiseksi suositellaan alamarginaalin jättämistä muita suuremmaksi. Suuri määrä valkoista antaa tyylikkään ja juhlanan vaikutelman. (Pesonen & Tarvainen 2003, 10.) Molemmissa taittосуunnitelmissa ylös ja alas jäi paljon tyhjää tilaa, n.5 cm.

Sisennetyyn kappaleen sijasta kirjassa päädyttiin ylimääräiseen rivinväliin kappaleiden välissä. Tämä on tuttu tyyli sanomalehtien taitossa, mutta toteutettiin tässä nimenomaan asiakkaan pyynnöstä. Sisentämätön kappale haittaa luettavuutta (Brusila 2002, 73).

Taittopohjaa miettiessä on tarkasteltava erilaisia symmetrisiä vaihtoehtoja elementtien sijoitteluun. Symmetrinen taitto on harmoninen ja antaa julkaisusta juhlavan ja arvokkaan vaikutelman. Liehureuna antaa rennomman kuvan, kun taas tasatut rivit viestivät säntillisyydestä. Kun tasaus tehdään hyvin, se ei vaikuta heikentävästi luettavuuteen. Taittosuunnitelmassa asiakas tahtoi kaikki elementit tasattavan vasemmalta sivulta, jättäen liehun oikealle.

inasimme vaunun kaupan va-
Sitten laskettelimme aseman
varastolle, jonne oli loiva
näsi kau-
än. Kuu-
ja meitä
ppias oli
on oveen
laskettelu

rttoo tul-
si VR:n
ä suosi-
i. Ensिम-
ksen aseman remontti. Aimo
amassa topparoikan komen-
unuja, joissa nämä asuivat

enää luistaneet pituus- tai p
ennen sepelöintiä.

Pelkäsimme Arjan ja Lailan kanssa pimeällä koulutiellä vain mörköjä. Meillä oli taskulamppu aina mukana, ja sillä pysäytimme junan.

sai niitä sen kun kävi hakem

Ratavart
lein. Hö
sijaitsi
kohdalla
porukka:
varten
sän jälki
tamiehet
muut le
vaihtama
tettiin n
tahansa,
sai niitä sen kun kävi hakem

” Vanhimmat viitteet Höljäkan asutuksesta ja asuinpaikoista ovat kivikaudelta “

KUVIO 5. Vasemmalla kirjaan valittu lainaus, oikealla oma ehdotukseni.

4.2 Julkaisun koko

Taittokoon päättäminen heti alussa helpottaa suunnittelijan työtä, sillä näin ollen hänen ei tarvitse tehdä useita luonnoksia eri kokoja huomioon ottaen. Kuten muutkin visuaaliset valinnat, myös taittopohjan koko oli päätetty ennen kirjaprojektiin liittymistäni. Julkaisun koko kertoo käsissä olevan tuotteen luonteesta. Eniten pientä kokoa käytetään mukana kannettavissa painotuotteissa, kuten esitteissä (Huovila 2006, 99) ja taskukirjoissa. Projektiin mukaan valitussa paikallisessa painotalossa oli mahdollisuus valita jokin A-sarjan tai jokin näitä

lähellä oleva paperikoko. Historiikkeja ja muistelmia ei yhdistä mikään standardikoko tai muoto vaan sen voi valita omien mieltymystensä mukaan.

Painettavan julkaisun muoto vaikuttaa oleellisesti luettavuuteen. Pystysuorakaide on aktiivinen, jolloin lukijan silmä ei saa levätä passiivisesti vaan joutuu tekemään töitä. Vaakasuorakaide on passiivinen, jolloin se on helppo hahmottaa kerralla eikä vaadi silmien liikuttelua. Vaakamuotoinen painotuote on lukijalle hankalampi käsitellä ja painokustannuksiltaan kalliimpi. (Loiri & Juholin 2002, 61–62.)

4.3 Kokonaistypografian suunnittelu

”Kirjainten luettavuuteen vaikuttavia piirteitä ovat muoto, mittasuhteet, viivojen kontrasti ja kirjainvälit ” (Adobe Press 1999, 126).

Fonttivalintoja tehtäessä täytyy ottaa huomioon kirjan tyyli. Huumorikirja voi revitellä erikoisilla fonttivalinnoilla, mutta vakavasti otettava historiikki tarvitsee klassiset ja ajattomat fontit. Fontteihin vaikuttaa myös julkaisun formaatti. Ne fontit jotka toimivat painettavassa julkaisussa eivät toimi verkkomateriaalissa. Painetussa julkaisussa päätteellinen fontti muodostaa selkeämmän sanakuvan.

Painettavien tuotteiden leipäteksteissä käytetään yleisimmin kokoja 10 ja 11pt. Tähän julkaisuun valitsimme kuitenkin koon 12pt, huomioiden näin myös kirjan vanhemman lukijakunnan. Pistekokoa valittaessa on myös muistettava, että koot vaihtelevat fonteittain (Adobe Press 1999, 33).

Oikean fontin löytäminen otsikkoon, oli haasteellista. Useamman eri kokeilun jälkeen ja muun taittoyon edettyä jo pitkälle asiakas valitsi suosikikseen Baskervillen. Erotettavuuden vuoksi kuvateksteihin valittiin päätteetön fontti. Tässäkin fontti jätettiin kokoon 12pt luettavuuden vuoksi. Sama fontti toistuu väliotsikoinnissa, kuitenkin tehostevärillä korostettuna. Väliotsikot jäsentävät tekstiä, tarjoavat silmälle levähdyspaikkoja, parantavat sivun ilmettä sekä hyvin käytettyinä antavat lukijalle tietoa leipätekstistä. Tekstin seassa olevat lainaukset erotettiin sisennyksellä ja kursivilla.

Baskerville 50pt

ARIAL 21PT

Arial 16pt

Arial 14p

ARIAL 9,5PT

Arial 12pt

Arial 12pt

Times New Roman 12p

Pääotsikko

2. Otsikko

Väliotsikot

Lainaukset

Alatunniste

Kuvateksti

Kirjoittaja

Leipäteksti

KUVIO 6. Kirjaan valitut fontit

Arial Rounded MT Bold 54pt

Arial Rounded MT Bold 29pt

Arial Rounded MT Bold 16pt

Candara 19

Candara 11pt

Pääotsikko

Pääotsikko

Väliotsikko

Lainaus

Kuvateksti

KUVIO 7. Omat fonttiehdotukseni.

Valitsemani fontit olivat varsinkin värimaailmaltaan raikkaampia, johon pyrin myös koko taittosuunnitelmalla. Tässä taittosuunnitelmalla oli suuremmat marginaalit, ja vain suuria kuvia, jolloin yleisilme oli kepeä ja raikas.

4.4 Tekstitaiton ongelmat

Se miten teksti on kirjoitettu voi oleellisesti helpottaa tai vaikeuttaa taittajan työtä. On olemassa tyypillisiä virheitä, joiden poistaminen on hidasta ja tehtävä manuaalisesti. Tällaisia virheitä ovat mm. ylimääräiset väli- ja ENTER-lyönnit, versaaleilla kirjoittaminen sekä sarkaisten tekeminen välilyöntiä naputtamalla

(Sumiloff 1997, 129). Näiden lisäksi taitaessa tulivat vastaan myös kirjoittajan itse tuottamat tavuviivat, jotka huomioitiin vasta julkaisun tarkistusvaiheessa.

Ihanteellisin tilanne taiton kannalta olisi, että teksti ja taiton suunnittelu etenisivät rinnakkain. Tällöin taitto voisi saada ideoita tekstin sisällöstä ja teksti mukautuisi taiton perusideaan. Taiton ja tekstin liittäminen vaatii aina hieman sovittamista. Loirin mukaan teksti tulisi kommentoida käsikirjoitusvaiheessa ja sen jälkeen toimia muuttumattomana taiton kivijalkana. (Loiri & Juholin 2002, 160.)

Höljäkkä-kirjan materiaali eli aina viimeisiin päiviin saakka. Taittajan lopullisena työnä, oli korjailta kirjoitus- ja asiavirheitä sekä lisäillä pisteitä ja pilkkuja haluttuihin kohtiin. Kaikkien tavoitteena oli kuitenkin luoda mahdollisimman hyvä painotuote, joten sujuva yhteistyö helpotti työn edistymistä. On suositeltavaa, että ennen taittoa teksti tarkistettaisiin ulkopuolisella kielentarkastajalla. Virheiden määrästä päätellen näin ei kuitenkaan ollut tehty.

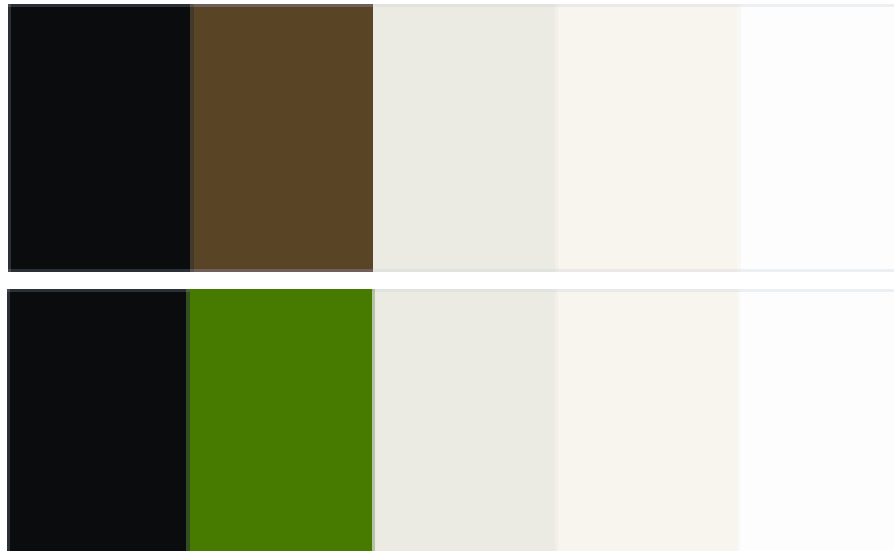
4.5 Väri symboloi ja vaikuttaa

Oikeilla värivalinnoilla luodaan painotyöhön haluttu tunnelma. Värejä valittaessa täytyy pohtia millaisen kuvan julkaisu tahtoo itsestään antaa. Värejä voidaan hyödyntää monin eri tavoin. Niillä voidaan korostaa haluttua asiaa, keventää taittoa, yhtenäistää, järjestää, raikastaa tai erottaa otsikot muun tekstin seasta (Pesonen & Tarvainen 2003, 54). Väreillä voidaan siis vaikuttaa julkaisuun samoin keinoin kuin typografisilla valinnoilla ja taitolla.

Värejä valittaessa ei saa unohtaa niiden symbolisia merkityksiä. Täytyy myös muistaa, että väri on kulttuurisidonnainen ja niiden symboliset ja psykologiset tulkinnat vaihtelevat. Väri yhdistetään tiettyyn tunteeseen ja asiaan. Kirjaan valittu ruskea assosioi maanläheisyyttä, syksyä, vanhahtavaa, luotettavaa, hitautta, konservatiivisuutta sekä velvollisuudentuntoa. Ruskean vaihtoehtona ollut vihreä liitetään yleensä hedelmällisyyteen, rauhaan, varakkuuteen, nuoruuteen ja harmonisuuteen. Jos käytetään montaa väriä, on suositeltavaa antaa yhden värin

hallita (Toikkanen 2003, 43), sillä mitä enemmän värejä käytetään, sitä enemmän ne menettävät tehoaan.

Värien käytön tulee olla perusteltua, sillä niiden avulla täytyy pyrkiä hyvään viestintään – ei vain sivun koristeluun. Tietoa välittävässä julkaisussa estetiikka on vain positiivinen sivutuote (Rantanen 2007, 175). Oli alun perin selvää, etteivät tähän kirjaan sovi räiskyvät värit, sillä tunnelmaksi haettiin arvokkuutta sekä uskottavuutta. Tehosteväriksi tässä työssä päätyi lopulta tumman ruskea. Julkaisun väripaletti luotiin lähiväriharmoniolla hakien sävyjä vanhoista valokuvista, joita sisältyi kirjaan paljon.

KUVIO 8. Taittoversioiden värivalinnat.

Omaksi tehostevärikseni valitsin vihreän raikastamaan tunnelmaa. Asiakas piti tätä kuitenkin liian radikaalina valintana, joten siitä luovuttiin. Vihreä sävy esiintyi otsikoinnissa ja lainaus-teksteissä. Väriä käytettäessä tulisi fontin olla 10–20% mustaa fonttia suurempi (Koskinen 2001, 87). Tällä varmistetaan hyvän luettavuuden säilyminen.

4.6 Valokuvamateriaalin käsittely

Asiakkaan hankkima valokuvamateriaali oli toisin paikoin huonolaatuista niin kokonsa kuin tarkkuutensakin puolesta. Ammattilaisena minulla oli vastuu valikoida kirjaan päätyvät kuvat laatunsa perusteella. Suurin osa kuvista pyrittiin taittamaan koko sivun levyisenä, jolloin kuvien laatua tarkkaillessa oli huomioitava myös painotalon vaatimat leikkausrajat. Korkeus vaihteli kuvan mallin ja rajauksen mukaan. Kuvien sommittelussa niiden tulisi aueta kohti tekstiä tai tekstiaukeamaa (Toikkanen 2003, 38). Tämän vuoksi henkilökuvat pyrittiin sommittelemaan niin, ettei henkilön katse kohdistu sivulta ulospäin.

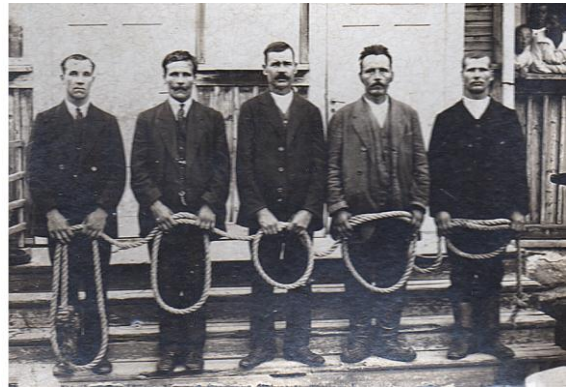
Kuvamateriaali oli tilaajan jo valmiiksi digitalisoimaa, joten pääsin suoraan käsittelemään kuvia digitaalisesti. Vähintä mitä taittajan täytyy tehdä, on muuntaa kaikki kuvat repron vaatimaan CMYK-muotoon. Kirjapainojärjestelmissä käytetään vähentävää värijärjestelmää, joten esimerkiksi aina kun kuvaan lisätään keltaista, siitä samalla vähennetään sinistä (Sumiloff 1997, 46).

4.7 Kansi vangitsee katseen

Kansi on koko julkaisun tärkein sivu ja jota voidaan tarkastella monen metrin päästä. Kirjakaupassa kirja valitaan käteen otettavaksi kannen perusteella. Kannen täytyy olla myyvä, herättää mielenkiinto sekä olla uskollinen kirjan sisällölle antamalla tästä pieni maistiainen. Kannella kirjan täytyy myös erottua kilpailijoistaan, johon auttaa pienikin omaleimainen valinta (Rantanen 2007, 71–86). Lukija muodostaa mielipiteen kirjasta heti sen ulkoasun ja fyysisen olemuksen perusteella. Jos kirja näyttää heti vaikeaselkoiselta, on erittäin epätodennäköistä että lukija ryhtyy lukemaan sitä. Fyysisiä ominaisuuksia ovat muun muassa muoto, koko, kannen kovuus, sidonta, paperilaatu, sivujen määrä, julkaisun paino ja paksuus sekä painotapa. (Nieminen 2011, 19,108.)

Koska kirja sisältää yhtä paljon kuvia kuin tekstiäkin, oli selvää, että historiikin kansi vaatii kanteensa mielenkiintoisen kuvan. Alun perin tilaajan suunnitelmissa oli kanteen luotava kuvakollaasi, mutta graafikon tuella päädyttiin lopulta yhteen

kuvaan. Kansikuvan valitseminen on tehtävä huolella, sillä sen avulla päätetään millainen kuva ja tunnelma kirjalla tahdotaan välittää. Vaikka kirjaan valittu kansikuva herättääkin mielenkiinnon, se on samalla synkkä. Oma ehdotukseni oli yhteisöllisempi ja keveämpi.

KUVIO 9. Oikealla kirjaan valittu kansikuva, vasemmalla oma ehdotukseni.

5 PÄÄTEPYSÄKKINÄ PAINOTALO

Tarjouspyyntöä tehdessä huomioon otettavia asioita ovat painettavien tuotteiden määrä, painotuotteen koko, sivujen määrä, millaiset vedostukset halutaan, mahdolliset jälkikäsitellyt ja missä muodossa se toimitetaan painotalolle (Toikkanen 2003, 25–26). Lopullisen kirjan sivumääräksi tuli 320 sivua, josta valmistettiin 2000 kappaleen painos neliväripainatuksena. Kirjasta tuotettiin värillinen vedos ennen painamista. Tulostevedoksen lisäksi tehtiin muutama testiaukeaman kiiltävällä paperipinnalla, josta näkyi lopullisten kuvien laatu. Tarjouspyyntöjen tekeminen ei kuulunut toimenkuvaani, vaan asiakas hoiti tarvittavat järjestelyt itse.

Painotaloksi valittiin Nurmeksessa sijaitseva Punamusta. Koska kyseessä oli kyläkirja, oli loogista suosia paikallista yritystä. Punamusta on yksi Skandinavian nykyaikaisimmista ja monipuolisimmista painolaitoksista ja toiminut jo vuodesta 1899 lähtien. Painotalo hankki kirjalle ISBN-numeron, jonka avulla tuote määritellään kirjalliseksi julkaisuksi ja yksilöidään eri julkaisumuodot ja muunnokset toisistaan (Suomen tietokirjailijat ry 2006, 135). Painotalo piti myös huolen siitä, että kirjaan tuleva materiaali täytti painon vaatimat standardit.

5.1 Julkaisun tekniset ominaisuudet

Kirjapainon repro-osasto hoitaa niin kutsutut prepress esivalmistelut. Tässä aineisto tarkistetaan mahdollisten virheiden varalta. Tarkastettavia seikkoja ovat taittotyöhön linkitetyt tiedostot, käytettyjen fonttien toimiminen, koko dokumentin tallentaminen CMYK-värimuotoon, tarvittavien leikkausvarojen löytyminen ja että tiedostoon kuuluvat kuvat ovat sekä resoluutioltaan että laadullisesti painokelpoisia. (Koskinen 2001,116.) Lähetettyämme luonnoksen työstä painotalolle, saimme palautteen heti seuraavana päivänä. Mahdolliset epähuomiossa tehdyt virheet korjasin työhön itse. Painotalolla oli mahdollisuus virheiden korjaamiseen, mutta olisi veloittanut tästä 30€ muokattavaa kuvaa kohti.

Painotalojen vaatimat ICC-profiilimäärittelyt vaihtelevat käytettävän laitteiston ja paperilaadun mukaan, joten loppuviimeistelyssä suunnittelijaa auttaa firman painopinnanviimeistelijän kirjallinen ohjeistus. (Toro 1999, 18.) Punamustan verkkosivuilta löytyi kattava prepress-ohjeistus, sekä valmiita ICC-profiileita eri paperilaaduille.

5.2 Ulkoasun arviointi

Työn tavoitteena oli luoda aikaa kestävä ja uskottava kylähistoriikki. Odotukseni julkaisulle olivat korkeat, eivätkä lopullisen työn piirteet valitettavasti niitä kohdanneet. Kirjan taittaminen oli suurin koskaan kohtaamani oppimisprosessi ja tämän kokemuksen jälkeen uskoisin pystyväni hallitsemaan projektin mittavuuden paremmin. Pyrkimyksenäni oli luoda lukijalle miellyttävä lukukokemus, ja uskon saavuttaneeni tämän hyvän luettavuuden perusteita noudattamalla. Olen tyytyväinen fonttivalintoihin, jotka tukivat kirjan visuaalista tyyliä ja sanomaa. Suuremmilla taittajan valtuuksilla, olisin muuttanut kirjan ilmettä raikkaammaksi (LIITE 2) vihreällä tehosteväriä sekä yhtenäistänyt tyyliä käyttämällä vain harmaasävykuvia.

Taittamisen lähtötilanne käsittää tilaajan, jolla on visio, ja jonka toteuttamiseen suunnittelija on palkattu. Loppujen lopuksi merkitsevä asia on vain asiakkaan tyytyväisyys valmiiseen tuotteeseen. Huolimatta matkan varrella esiintyneistä viivytyksistä ja erheistä, tilaaja sai itselleen julkaisun, joka täytti tämän ulkonäkökriteerit ja vaatimukset.

5.3 Kirjan vastaanotto

On tyypillistä, että markkinointia aletaan suunnitella heti, kun huomataan painotuotteen tarpeellisuus. Kirjan markkinointi jatkuu kauan vielä painovaiheen jälkeenkin. Höljäkkä-kirjan ennakkomarkkinointi alkoi heti kirjatoimikunnan perustamisen yhteydessä ja tätä tarkoitusta varten sille perustettiin omat nettisivut.

Sieltä aiheesta kiinnostuneiden oli mahdollista lukea otteita tekstistä ja seurata kirjaprojektin edistymistä. Ennakkomarkkinointi jatkui maaliskuun alussa, jolloin toteutettiin luonnos kirjan kannesta. Tällöin kirjatoimikunta alkoi vastaanottaa ennakkotilauksia pian julkaistavasta kirjasta.

Usein julkistamistilaisuus ajoitetaan tiettyyn ajankohtaan. Toisinaan kirjat liittyvät vahvasti tiettyyn vuodenaikaan, joten esimerkiksi puutarha-kirjojen julkistaminen ajoittuu loogisesti keväälle. Höljäkkä-kirjan julkistamistilaisuus kohdistettiin nuorisoseuran 9. kesäkuuta järjestämään tapahtumaan, joka samalla toimi talkoovoimin rakennetun amfiteatterin avajaisseremoniana.

5.4 Ammatillinen kehitys

Kun sain puhelun vuoden 2011 syksyllä, jossa minua pyydettiin Höljäkkä-kirjan taittajaksi, olin innoissani. Juuri tämän aiheen parissa haluaisin työskennellä valmistumisen jälkeenkin ja ajattelin tämän työnäytteen avaavan ovia myös tulevaisuudessa. Edessä olisi loistava tilaisuus päästä tekemään jotain pitkäikäistä ja oppia samalla paljon uutta niin taittotyöstä, projektin hallinnasta kuin asiakaspalvelustakin.

Kirjan taittaminen prosessina antaa tekijälleen ainutkertaisen mahdollisuuden oppia painotuotteen tekeminen alusta alkaen ja seurata prosessin etenemistä valmiiksi painetuksi tuotteeksi asti. Työkokemus helpottaa projektin hallinnointia, ajankäytön arvioimista sekä antaa resurssit valmistautua yllättäviinkin käänteisiin ja ongelmiin.

Ammatilliseen kehitykseen vaikutti vahvasti myös asiakkaan vaativuus. Vaikka työnkuvaani kuului kirjan taittaminen, sain heti alussa vaikutelman, että mielipiteitäni kuunnellaan, kuitenkin antamatta niille suurta painoarvoa. Oli haastavaa vakuuttaa tilaajalle kykyni ammattilaisena, enkä usko, että onnistuin tässä tehtävässäni tilanteen vaatimalla tavalla. Asiakkaan vahvat mielipiteet ja kova tahto jättää oma kädenjälkensä julkaisuun vaikuttivat suunnittelutyöhön koko projektin ajan, kyseenalaistaen kaikki ulkoasuun tekemäni valinnat.

Pohjaa vankalle ammatilliselle kehitykselle loi myös työn laajuus. 320-sivuinen työ on haasteellinen projekti kenelle tahansa, mutta varsinkin juuri työuraansa aloittelevalle, vain pienellä työkokemuksella varustetulle opiskelijalle, jolla ei ole minkäänlaista kokemusta näin mittavan projektin hallinnasta.

Tämän projektin jälkeen uusien työtehtävien vastaanottaminen on huomattavasti helpompaa, sillä se antoi työnkuvaani uutta perspektiiviä. Jatkossa tulen toimimaan ammattilaisena, enkä opiskelijana, jolloin suuremman vastuun lisäksi myös uskottavuus taiton suunnittelijana on toivon mukaan vahvempi.

6 TULOKSET JA POHDINTA

Ammatillisesta näkökulmasta katsottuna kirjan taittaminen on haastava, mutta mielekäs prosessi. Visuaalisen suunnittelun ja taittotyöprosessin osaamisen lisäksi se kehittää myös vuorovaikutustaitoja ja kykyä palvella haasteellista asiakasta. Projektin suuruuden vuoksi, se opetti myös pitkäjänteisyyttä. Tilaajan haastavuuden vuoksi projekti opetti paljon myös tulevan työn kuvani luonteesta, jolloin visuaalisen ilmeen suunnittelu ei ole itseilmaisua vaan asiakkaan toiveiden toteuttamista ja vaatii kompromisseja.

Lopullisesta kirjasta tuli 320-sivuinen julkaisu, mitä voidaan pitää jo melko laajana projektina. Vaikka prosessi oli raskas, se oli myös erittäin kasvattava enkä parempaa opinnäytetyötä olisi voinut toivoakaan. Pääsin hyödyntämään opittuja taitoja, mutta samaan aikaan jouduin opettelemaan uutta ja haastamaan itseäni.

Huolimatta aikataulun venymisestä, matkalla esiin tulleista haasteista sekä kokemattomuudestani painettavan työn viimeistelyssä olen tyytyväinen omaan panokseeni ja rooliini valmiin työn aikaan saamisessa. Olen myös ylpeä rakentamamme kirjan ulkoasusta ja kaikkien niiden kompromissien määrästä joka lopulliseen kirjaan vaadittiin.

LÄHTEET

- Adobe Press. 1999. Julkaisijan käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Brusila, R. 2002. Typografia – kieltä vai visuaalisuutta. Porvoo: WS Bookwell OY.
- Huovila, T. 2006. ”Look” – visualisoi viestisi. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Kankaanpää, S. & Piehl A. Tekstintekijän käsikirja. Opas työssä kirjoittaville. Helsinki: Suomen Yrityskirjat Oy.
- Koskinen, P. 2001. Hyvä painotuote. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Kukkasmäki, T. 2004. Kulttuuritoiminnan käsikirja. Oy UNIPress Ab.
- Laurila, M. 2011. Haastavat asiakassuhteet – Graafikon näkökulma. Opinnäytetyö. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Viestinnän koulutusohjelma.
- Loiri, P. & Juholin, E. 2002. Visuaalisen viestinnän käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Maisterin opinnäytetyö. Aalto-yliopisto, Taideteollinen korkeakoulu, Median laitos, Graafinen suunnittelu.
- Nieminen, E. 2011. Kirja informaation välittäjänä. Teoreettisia näkökulmia sisällön muotoilun ja graafisen retoriikan keinoihin tietokirjoissa.
- Pesonen, S. & Tarvainen. J. 2003. Julkaisun tekeminen. Jyväskylä: Docendo Finland Oy.
- Rantanen, L. 2007. Visuaalisen journalismin keittokirja: Mistä on hyvät lehdet tehty? Helsinki: Hill and Knowlton Finland Oy.
- Sainio, A. 1994. Selkoa selkokielestä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sumiloff, L. 1997. Graafisen suunnittelijan teknologia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Suomen tietokirjailijat Ry. 2006. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Teräväinen, J. 2002. Typografia luettavuuden apuna. Päättötyö. Pirkanmaan Taitokeskus, Aikuiskoulutus, Viestintä alan perustutkintoon valmistava koulutus, graafinen media
- Toikkanen R. 2003. Tyylikäs julkaisu – painotyön ja verkkosivujen suunnittelu ja toteutus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Toro, M. 1999. DTP & painotyö, käytännön opas painotuotteiden tekijöille ja tilaajille. Porvoo: WSOY.

Wiio O. 1989. Viestinnän perusteet. 5., uudistettu painos. Espoo: Amer-yhtymä Oy Weilin + Göösin kirjapaino.

2. Historian havinat

Reijo Rautajoki

Vanhimmat viitteet Höljäjän asutuksesta ja asuinpaikoista ovat kivikaudelta. Ne edustavat kampakeraamisen ajan kulttuurin perustyyppiä. Suomalainen salmen kapeinmalta kohdalla rantatöyryllä on löydetty saviasian palanen ja kvartsinkappaleita jäänteinä kiviaseiden valmistuksesta.

Asutuksen pysyvyydestä ei ole varmaa tietoa. Pääelinkeino on ollut kalastus. Ketusaari on ollut suojajana Prielisen tuultia, ja vesialue oli tunnettu kalasuudestaan.

Asutusta oli levinnyt 1200-luvulla Karjalaan, josta tuli Ruotsin ja Novgorodin kamppailukenttä pitkäksi aikaa. Pohjois-Karjalan asuttaminen tapahtui vuonna 1323 Ruotsin ja Novgorodin välillä tehdyn Pähkinäsaaren rauhian jälkeisinä vuosisatoina. Nurmeksestä ilmestyi ensi kerran asiakirjoihin vuonna 1556. Nurmeksestä mainitaan olleen 16 taloa vuonna 1589.

Höljäjän Putsu, Everinkangas ja Everinkilampi löytyvät mm. verosivakirjoissa 1600-luvun alkupuolelta. Jälkimmäisten arvelaan saaneen nimensä Everikki Puikkisesta, joka ei ilmeisesti asunut Höljästä, mutta kävi ehkä kaskettamassa omistamillan mailla.

Höljäjän seudun elinkeinot lienevät olleet samantapaiset kuin yleensä tuohon aikaan. Pääelinkeino oli kalastus, jonka perusteella maksettiin verot karpakalana. Varsinaisia peltotöitä ei vielä ollut, leipäainekset saatiin kaskista. Huhtanauris, jota viljeltiin kaskipelloissa, lienee ollut yleinen juures. Karjaapitoa ei juuri harrastettu.

Stolbovan rauha 1617

Stolbovan rauhassa vuonna 1617 Pohjois-Karjala siirtyi Ruotsille. Tämän jälkeen Nurmeksen varsinainen asuttaminen lähti liikkeelle. Höljäksessä asutuksen luome muodostui kaskikyliämäiseksi, jossa talot tyypillisesti sijaittivat etäällä toisistaan.

Asutuksen vakittuessa maanviljelys laajeni vuosien mittaan kaskiviljelyä hieman laajemmiksi peltoiksi, joilla viljeltiin yksinomaan ohraa. Metsästys oli tärkeä pyyntielinkeino laajojen metsien asuttajille. Jousella pyydettiin oravia ja muita pienriisiä. Kettuja, jäniksiä ja lintuja pyydettiin ansalla. Ketumpymmissä oli tapana ottaa pennat elävänä, kasvatata ne ja myydä sitten nahat täysikasuisina, jolloin niistä sai paremman hinnan. Karjanhoitoakin sai puaan jätensijaa. Oli hevosia, lammia ja lampaita, tosin vain pieniä pieniä määriä taloa koltit.

Kalastus säilyi taloudessa pitkään tärkeänä. Kalavesien käyttö oli kaikille yhteistä ja vapaata. Nuotat ja verkot olivat harvinaisia, koska ne olivat hyvin kallia. Koukkukalastus oli yleistä. Suomalansalmi oli yksi parhaista kalapaikoista. Tällaisille hyville saalispaikoille voitiin rakentaa kalasaunakin pitempiä aikoja oleskelua varten pyyntiaikana. Li-pintahelaisella Pekka Karjalaisella oli sauna Reittusaarella, mutta Höljäjän Reittu Honkanen poltti sen vuonna 1691. Sama Reittu Honkanen menetti saraviikymmenkoikkuisen selkänsä elin reimin ja väitti Matti Eskelisen varastaneen sen. Reittula ei mennyt muutettuaan ihan hyvin. Hänen näyettänsä paloi ja siinä meni viisi lehmää: Tiistikki, Tammi-

Höljäjän metsämiestä saaliineen 1910-luvulla.
Kuva Ilmari Lipposen kotarkisto.

” Reitilla ei mennyt muutenkään ihan hyvin. Hänen nauttensa paloi ja siinä meni viisi lehmää: Tiis-tikki, Tammikki, Mus-tikki, Lemmikki ja Viikuna ”

Höljäkäs-
sä. Ikärakenteessa keski-ikäisten ja vanhuksen osuus on suuri. Las-
ten ja nuorten osuus on alhainen.
Höljäkässä oli vuonna 2011 noin
130 vakinaista asukaasta.

Kesäisin kylän toimintaa vilkas-
tuttavat loma-asukkaat. Alueel-
la on runsaasti kesämökkejä, ja
monet alueen tiloista ovat kesä-
käytössä. Kyllällä on maatilamat-
kailua ja mökkimajoitusta, mikä
lisää matkailijoiden osuutta.
Asukkaita on kesäisin yli kaksin-
kertaisesti talveen verrattuna.

Höljäkään elinkeinorakenne poh-
jautuu paljolti metsä- ja maatalo-
uteen. Monet kyläläisiä toimivat
myös palveluammateissa. Työssä
käytään usein- miten kylän ul-
kopuolella. Höljäkään vahvuutena
on sijainti rautatien varrella. Ky-

län suurin työnantaja on
Iivari Mononen-konser-
nin kuuluva Höljäkkä
Oy:n kylästä.

Veden laatu Höljäkän
kalastusalueella on
hyvä. Veden vaihtu-
vuus on nopeaa, ja ky-
län vesialueet sijaitsevat
suuren selkäviesien välit-
tönässä tuntumassa. Kylän
venerakkama parantaa sekä kylä-
läisten että kesäasukkaiden kalas-
tus- ja veneilymahdollisuuksia.

Kylätoiminta on yhteistoimin-
taa, jolla pyritään parantamaan
omia elinoloja ja elinympäristöä.

Kun yhteiskunnan rakennemu-
utos aiheutti poismuuton ja lopetti
palvelut, kuten koulut, kaupat ja
postin, kyläläiset ovat omaksu-
neet omaehtoisien ja aktiivisten
toimintatavain.

Kodin Kuvaletti valitsi Höljäkän
kummikyläkseen vuodeksi 2010
ja seurasi kylän elämää koko
vuoden ajan. Valinnan peruste-
luissa mainittiin mm. elöisa ja
vireä kyläyhteisö, Höljäkän Nuor-
orisoseuran valinta Vuoden 2003
tapahtuma 2007, valinta Pohjois-
Karjalan vuoden kyläksi 2008 ja

vilkas kesäteatteritoiminta.

Paikannimet

Höljäkän paikannimistö on syn-
tynyt ja kehittynyt yhteiskunnan
muutosten mukana. Joensuun yli-
opiston opiskelija Minna Ikonen
toteutti Höljäkässä vuonna 2001-
03 nimitaitohaastatteluita. Haas-
tattelujen tuloksena oli yhteensä
1088 paikannimeä Höljäkässä.
Nimet on annettu paikan omis-
tuksen, sijainnin tai kulkureitin
mukaan. Paikkaan voi liittyä jo-
kin tapahtuma, esimerkiksi on-
nettomuus. Mieleenpäämuvia ovat
erikoiset ja hauskat nimet, kuten
Retusaassa sijaitseva lähti ni-
meltään Korppiperse ja Pohjois-
Höljäkän Kusipuro.

Nuorena pois muuttaneen ja lo-
millaan Höljäkässä käyvän kesä-
asukkaan muistoissa asuinpaik-
kojen nimet säilyvät asukkaiden
mukana. Rakennettua nimistöä
edustavat Höljäkässä esimerkik-
si Höljäkänrammante, joka elää
monen mielessä Suomalantiellä.
Muita rakennettujen paikkojen
nimitä Höljäkässä ovat nuun mu-
assa Kyllästä, Nuorisoseu-
rantalo ja Tammakorvenmäki.

Hevoset vietin vilvoittelemaan kuuman heinäpäivän jälkeen. Maunolassa 1950-luvun alkupuolella.
Kuva Liisa Hautalan albumi.